

D.M.A.S.J.

I

257

D. M. I.
BIBLIOTECA
Inv. 1863
Cota



MĂNĂSTIREA CERNICA

EDITURA
MERIDIANE



D.M.A.S.I.

ANSAMBLURILOR
ȘI SITURILOR ISTORICE
BIBLIOTECA
Cota cărții: 7257..
Inventar: 1863..

MONUMENTE ISTORICE
MIC ÎNDREPTAR



I. L. GEORGESCU
și ROMAN STANCIU

**MĂNĂSTIREA
CERNICA**

D. M. I.
BIBLIOTECA
Inv. 1863
Cota _____

EDITURA MERIDIANE
București, 1969

Pe copertă: Biserica Sf. Gheorghe

Paginile 2—3: Mănăstirea Cernica. Vedere de ansamblu.



Dintre toate mănăstirile noastre, Cernica este cea mai ușor accesibilă pentru vizitatorul bucureștean. Sînt doar 12 km pînă acolo, socotiți din centrul Capitalei, piața Sf. Gheorghe.

De îndată ce ai depășit linia de centură — vechea linie a forturilor — apar lucind în zare turlele bisericilor Cernicăi, iar la dreapta — apa domoală a Colentinei și pădurea ce-i duce trenă. Pe măsură ce se apropie de mănăstire, gîrla Colentinei se lărgeste, dînd naștere unui lac întins, Cernica, ce îmbrățișează cele două ostroave, Sf. Gheorghe și Sf. Nicolae, în care se află bisericile și complexul mănăstirii.

Ne aflăm în zona în care pădurea a format în trecut un masiv forestier grandios, care reprezenta împreună cu păienjenişul de lacuri, gîrle și mlaștini ale Colentinei un zid greu de trecut, pînă la Capitală, în calea năvălitorilor străini.

Și astăzi elementul dominant al naturii de aici este pădurea. În pragul mănăstirii, la nord-est, începe marea pădure a Cernicăi care se ține de mîna cu cele ale Păsării, Pustnicului și Brăneștilor, prelungindu-se apoi pînă la codrii Căldărușanilor, Snagovului și Țigăneștilor — rămășițe ale vechiului codru al Vlăsiei.

Pe malul de sud al lacului, la cîțiva pași de ostrovul Sf. Nicolae, face de strajă sprinceană unei alte păduri, aceea a Căldărarilor.

Vestigii ale codrului de odinioară întîlnim la tot pasul în vatra mănăstirii însăși. Cînd ai pus piciorul în primul ostrov, Sf. Gheorghe, te întîmpină bătrînul stejar — declarat monument al naturii — ca o sentinelă fidelă, uitată de vreme, pe care gîrzile veacurilor nu l-au mai schimbat din post, lăsîndu-l să reziste solitar furtunilor. Are trei sau mai multe secole, nimeni nu știe cu precizie. Nu mult mai departe, în ostrovul Sf. Nicolae, apare un alt gigant: trei oameni abia îi pot îmbrățișa trunchiul. În zilele de vară, zeci de vizitatori gustă umbra lui binecuvîntată.

În cadrul acesta de ape și umbră, cu boncănit de cerbi și clipocit de valuri, pe locul unei sihăstirii mai vechi, marele vornic Cernica Știrbei a construit, cu aproape patru veacuri în urmă, biserica sa înconjurată de chilii. Maiestatea sălbatică a codrului îndemna la reculegere, lacul cu peștele său, pădurea cu poame ofereau hrană primilor călugări de aici. Vornicul Cernica urma în această privință vechea tradiție a întemeietorilor de lăcașuri de rugăciune. Căci nu cu mult înainte, la 1594 — ca să nu pomenim decît de ctitoriile din preajma anului 1608 și apropiate geografic —, Mihai Viteazul însuși, în slujba căruia se afla vornicul, clădise biserica Mihai Vodă pe un povîrniș de pe apa Dimboviței, lingă Capitală, iar Radu Șerban refăcuse, prin anii 1588—1589, în pădurile și mlaștinile Argeșului, mănăstirea Comana, veche ctitorie pare-se a lui Vlad Țepeș.

Aceeași gîrlă a Colentinei, cu cursul său leneș și sinuos, înconjurată de codri maiestuoși și tainici a mai atras și pe alții să-și lege numele de ctitorii bisericești de seamă.

La 1530, urmînd cronologia stabilită de N. Iorga, Petru din Argeș sau Radu Paisie zidește mănăstirea Plumbuita iar vistiernicul Dan întemeiază la 1587 Mărcuța. Ceva mai tîrziu, după întemeierea Cernicăi, Mihai Cantacuzino Spătarul înalță splendida biserică din Fundenii Doamnei, pe malul lacului Fundeni, la 1699. Cu decorația sa exterioară în stil persan, în care se îngină plante, flori, păuni și lampadare, biserica este și astăzi o nestemată.

În drum spre Cernica, pe malul stîng al Colentinei, ne întîmpină biserica Panteimon, ctitoria lui Grigore Matei Ghica, din 1750. Dincolo de Cernica, spre răsărit, pe malul drept, pe un pînten de deal a mai existat, potrivit tradiției orale, o mănăstire clădită de vorniceasa Chiajna, soția lui Cernica Știrbei, iar mai departe, mănăstirea Ținganu, ctitoria lui Radu cel Frumos, aflată astăzi în stare de ruină.

În sfîrșit, pentru a încheia salba cu nestemate înșirate pe malurile Colentinei — formînd un adevărat Athos românesc, căci totul se petrece pe mai puțin de 10 km — este demnă a fi pomenită și biserica Tei sau Colentina, înălțată la 1833, înconjurată de mormintele domnitorului Grigore Ghica și ale familiei sale.

Dintre toate mănăstirile de pe malurile Colentinei doar Cernica — cu toate vicisitudinile vremurilor — și-a păstrat și chiar și-a amplificat înfățișarea de mănăstire; celelalte au rămas doar ca biserici de mir, sau au dispărut, ca biserica vornicesei Chiajna și Ținganul.

Cu 4—5000 de ani în urmă, triburi neolitice își așezaseră colibele în aceeași zonă. Căci la numai cîteva sute de metri de biserica Sf. Nicolae, dincolo de lac, către sud-est, s-a descoperit recent o vastă stațiune neolitică făcînd parte din cultura Boian. Pîntelul de deal pe care s-au făcut săpături arheologice poartă numele « Vorniceasa », urmînd tradiția orală a țăranilor. E vorba fără îndoială de vorniceasa Chiajna, soția marelui vornic Cernica Știrbei¹, ctitor și ea al mănăstirii Cernica, alături de bărbatul său.

De oriunde ai privi-o, mănăstirea Cernica de azi apare ca o cetate înconjurată de ape care o apără. Dacă urci pe faleza din dreapta lacului, în față, pe albastrul apelor, dintre trestii și legănări de valuri, răsare floarea albă a bisericilor cu sclipiri

¹ Cernica Știrbei a fost mare vornic de la 16 august 1602 pînă la 10 decembrie 1610. De la 6 aprilie 1611 pînă la 18 septembrie 1611 este mare logofăt. A deținut o mare dregătorie și sub Mihai Viteazul căci în documentul din 27 februarie 1604, prin care Radu Șerban voievod îi confirmă stăpînirea asupra satului Sulimanu din jud. Ilfov, se menționează că satul a fost dăruit de Mihai Viteazul pentru credincioasă slujbă (Arhivele Statului, București, M-reă Cotroceni, pach. XXXV, doc. 2). →

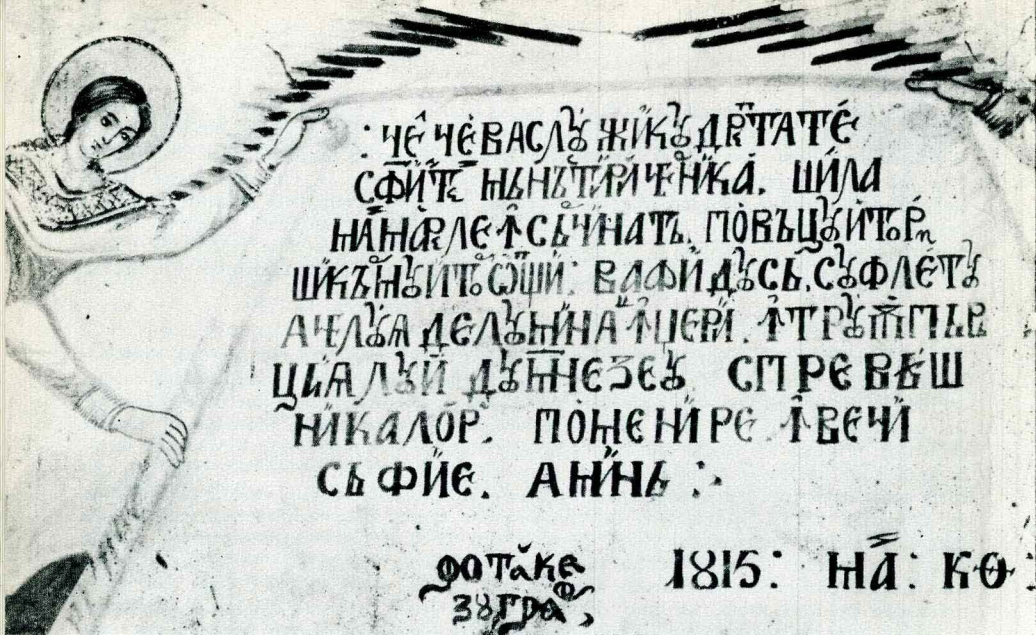
de turle, iar dacă ai poposit pe malul de est al lacului, vechiul și masivul zid de cărămidă, rămășiță a zidului ce apăra odinioară mănăstirea, îți evocă asediul, bătălii, băjenii și rolul de adăpost din veac al mănăstirilor în această parte a lumii bîntuită de năvăliri.

În toate anotimpurile este o incîntare să poposești la Cernica. Iarna, neaua îmbracă totul într-o hermină imaculată ca sus, la munte. Primăvara și vara Cernica e înecată în flori și verdeață, iar toamna este aici de o rară strălucire: albastrul lacului care reflectă cerul de peruzea al toamnei se îmbină într-o orchestrație feerică de culori cu sideful trestiei, arama stejarului, blondul teiului, pielea de Cordoba a ulmului.

BISERICA SF. NICOLAE

Pășim în incinta mănăstirii. Drumul asfaltat, cu trotuare pentru pietoni, conduce peste lac în ostrovul Sf. Gheorghe, în care se află biserica purtînd același nume, încinsă de briul chiliilor. Nu ne oprim pașii aici, ci traversăm încă un braț al lacului, în ostrovul Sf. Nicolae unde se află biserica cu același nume, pierdută în verdele arborilor. Pisania în litere chirilice vorbește numai de construirea actualului lăcaș, în anul 1815, de către starețul Timotei și nu pomeneste nimic de vechea biserică, ctitoria marelui vornic Cernica. Pisania originară s-a pierdut, iar din vechile clădiri, care au adăpostit prima comunitate de călugări, au rămas doar ruine. Din fericire, s-a păstrat hrisovul voievodului Radu Șerban, din 29 mai 1608, care întărește daniile făcute de boierul Cernica Știrbei mănăstirii Grădiștea Floreștilor. Vorbind de una din moșiile cumpărate de vornic, Floreștii de Jos, el menționează « unde stă Sfînta mănăstire pe acel loc », iar mai departe, același lung hrisev, enumerînd moșiile și satele cumpărate de vornicul Cernica, prevede: « Pentru ca aceste mai sus zise sate și moșii care le-au fost cumpărat boierul dumnealui dimpreună cu jupîneasa lui, care am zis mai sus, ei le-au fost dat toate cu tot hotarul și cu toți rumânii și cu tot venitul din toate, sfîntei și dumnezeieștii mănăstiri ot Grădiștea unde este hramul sfîntului ierarh făcător de minuni Niculaie ». Mănăstirea Grădiștea Floreștilor nu este alta decît mănăstirea Cernica, mănăstire căreia i s-a dat acest nume mai tîrziu, într-un moment istoric care nu poate fi precizat. Documentele nu pomenesc aici de existența unei alte mănăstiri cu hramul Sf. Nicolae.

La 24 martie 1619, boierul Cernica este scutit de toate slujbele (*Documente privitoare la istoria României, B, Tara Românească veacul XVII, vol. I, București, 1951, p. 108, nr. 118*) de către domnitorul Gavril Movilă; « Iată am dăruit domnia mea... acest de față hrisev al domniei mele... lui jupîn Cernica, fost mare vornic ca să fie în pace și slobod de toate slujbele și trebile cite vor fi ale domniei sale, sau trebile țării domniei mele... să ăibă a se odihni la casa sa în bună pace... pentru că este boier bătrîn, neputîncios și fără copii... »



1. Biserica Sf. Nicolae. Inscriptia cu semnătura pictorului Fotache, din 1815

Din lectura atentă a hrisovului din 29 mai 1608 rezultă că, la data redactării acestuia, mănăstirea exista deja căci, enumerând moșiile cumpărate de Cernica Știrbei și vorbind de moșia Florești, hrisovul folosește o formulă care nu lasă loc nici unei îndoieli în această privință: « Moșia Floreștii de Jos unde sta Sfînta mănăstire pe acel loc ».

În lipsa pisaniei originare, opiniile istoricilor care s-au ocupat de mănăstirea Cernica diferă asupra datei exacte a înălțării bisericii Sf. Nicolae și a întemeierii mănăstirii. După unii istorici, biserica ar fi fost zidită încă sub Mihai Viteazul, pe la 1598.

Un document din 1751, dat de Grigore Matei Ghica, precizează că mănăstirea răposatului boier Cernica ar fi fost zidită cu 150 de ani înainte, de unde ar însemna că aceasta a avut loc în anul morții lui Mihai Viteazul, adică la 1601. În sfîrșit, după alții, trebuie respinsă și data hrisovului din 1608, contrazisă de conținutul său însuși, și datele 1598 și 1601, față de încrîncenarea vremurilor care nu ofereau liniștea necesară unor atari întocmiri. Dimpotrivă, anii 1606—1607 par să fie mai indicați datorită perioadei de relativă liniște ce se instaurase în țară sub Radu Șerban, ca urmare a politicii externe abile a acestuia. Ținînd seama de cuprinsul hrisovului din 29 mai 1608 care afirma existența mănăstirii la acea dată, este deci probabil că aceasta fusese întemeiată cu cîțiva ani mai înainte.

Într-adevăr, evenimentele politice par să justifice această ipoteză. După cum se știe, după bătălia de la Gorăslău și asasinarea lui Mihai Viteazul, la 1601, marelui voievod i-a urmat la tron Radu Șerban, chemat de boieri, după obiceiul pămîntului, din Ardeal, unde se afla. Gîndind pe Simion Movilă, care uzurpase tronul și învinșindu-l pentru a doua oară cînd revenise cu oști, ajutat și de tătari, Radu Șerban aduce țării o perioadă de liniște. Nemaisperînd în sprijinul austrieilor, obține recunoașterea sa ca domn de către turci și tătari (1604) care încetează incursiunile și jafurile. În cei cinci ani de pace, 1606—1610, a putut fi deci întemeiată mănăstirea Cernica.

Perioada de liniște este urmată de vremuri grele, de prădăciuni și jafuri ale turcilor și tătarilor.

În perioada ce urmează tulburărilor de după izgonirea lui Radu Șerban, mănăstirea își continuă fără strălucire viața, cu sușurile și coborîșurile inerente vremurilor. Documentele emanînd de la voievozii care au urmat în tronul Țării Românești, aflate în copie la mănăstire, continuă să o pomenească, confirmîndu-i drepturile. Așa sînt: hrisovul lui Radu Mihnea Voievod, din 2 iulie 1612, cartea de judecată, dată de Vlad județul și 12 pîrgari din orașul București din anul 1628, hrisovul lui Gheorghe Ghica Voievod, din 1660, cartea lui Radu Leon Voievod, din 21 septembrie 1668, cartea lui Antonie Vodă, din Popești, din 1670 și hrisovul lui Duca Vodă, din 1677.

La 1685, mănăstirea este închinată Mitropoliei din București, iar în 1719 este dată ca metoc Patriarhiei din Alexandria, pentru a fi reluată la 1751, prin hrisovul domnitorului Grigore Matei Ghica. Neînțelegerile dintre urmașii lui Cernica Știrbei, cîuma din 1738, care seceră numeroase vieți, pustiind țara, precum și alte împrejurări deocamdată greu de precizat par să fi provocat decăderea mănăstirii și, în cele din urmă, progresiva sa abandonare. « Au fost rămas sfînta minăstire la multă lipsă, încă și pustie — spune hrisovul lui Grigore Matei Ghica — de nici un preot n-a fost avînd să slujească », iar Cassian monahul, vechiul istoriograf al mănăstirii

Cernica, zăgrăvește cu pană amară aceste vremi: «A rămas sfântul locașul acesta cu totul pustiu și nelocuit de nimeni mai bine de 70 de ani și se făcuse o pustietate foarte adâncă...»

Într-o asemenea stare pare să fi găsit mănăstirea starețul Gheorghe la 1781. Într-un manuscris din 1782, aflat în biblioteca mănăstirii Cernica, ieromonahul Protasie, care l-a însoțit împreună cu un alt călugăr pe starețul Gheorghe la sosirea lui aici pentru întâia oară, se arată impresiunea de pustietatea locurilor și starea de ruină a mănăstirii. Reînviind viața călugărească, starețul Gheorghe reaprinde sfeșnicele, gonește sălbăticiunile, curăță ostrovul de mărăcinii, ducând mănăstirea la înflorire. Epoca lui, ca și aceea a starețului Calinic de mai târziu — astăzi canonizat — este epoca de aur a Cernicăi. Acest Gheorghe, care a jucat un rol atât de important în viața mănăstirii, venise în țară de la Athos și făcuse un lung popas la mănăstirile din Moldova, la Dragomirna, Secu și Îndeosebi la Neamțu.

Domnitor în Muntenia era atunci Alexandru Ipsilanti, iar mitropolit, Grigorie. Ne aflăm în anul 1781, în ziua întâi din luna septembrie. În hrisovul mitropolitului Grigorie, acest moment din istoria Cernicăi este zugrăvit în culori de neuitat: «... Iată dar că ni-a trimis Dumnezeu pe prea cuviosul stareț Gheorghe și i-am dat schitul Cernica, metocul Sfintei Mitropolii, ca să aducă părinți cu viață de obște așezînd regulile și orînduilele Sf. Munte».

Întărit stareț și de domnitorul Nicolae Mavrogheni (1786—1790), starețul Gheorghe inaugurează aici o epocă de cultură după exemplul mănăstirii Neamțu, celălalt focar din Moldova. Într-un hrisov dat mănăstirii Argeșului la 6 iunie 1788, acest domnitor are cuvinte de laudă pentru opera lui la Cernica spunînd: «sihăstreasca mănăstire ce se numește Cernica ot sud Ilfov, ce este aproape de scaunul domniei mele, în care se sihăstresc 100 de frați călugări cu starețul lor părăsind lumea... petrec viața fără prihană cu posturi și rugăciuni... muncind și lucrînd ei înșiși cu mîinile lor, de au deschis și au împodobit acel loc ce rămăsese pustiu...»

Starețul Gheorghe și călugării din obștea de aici au continuat să folosească vechea biserică Sf. Nicolae, clădită de Cernica Știrbei, căreia îi vor fi aduse doar unele îmbunătățiri. Ea dăinuie pînă la cutremurul din 1802. Actuala biserică Sf. Nicolae e ctitoria starețului Timotei, urmaș al starețului Gheorghe, care a înălțat-o cu mijloacele mănăstirii și din contribuția publică, pe temelile vechii biserici, ruinată de cutremur. Lucrările de construcție au durat 6 ani, din 1809 pînă în 1815. Avînd 43 m lungime, 11 m lățime și 15 m înălțime, cu ziduri groase de 1,80 m, ea era dotată cu cinci turle, una deasupra naosului, două deasupra pronaosului și două deasupra pridvorului. Cu vremea, cele două turle de deasupra pronaosului au fost desființate.

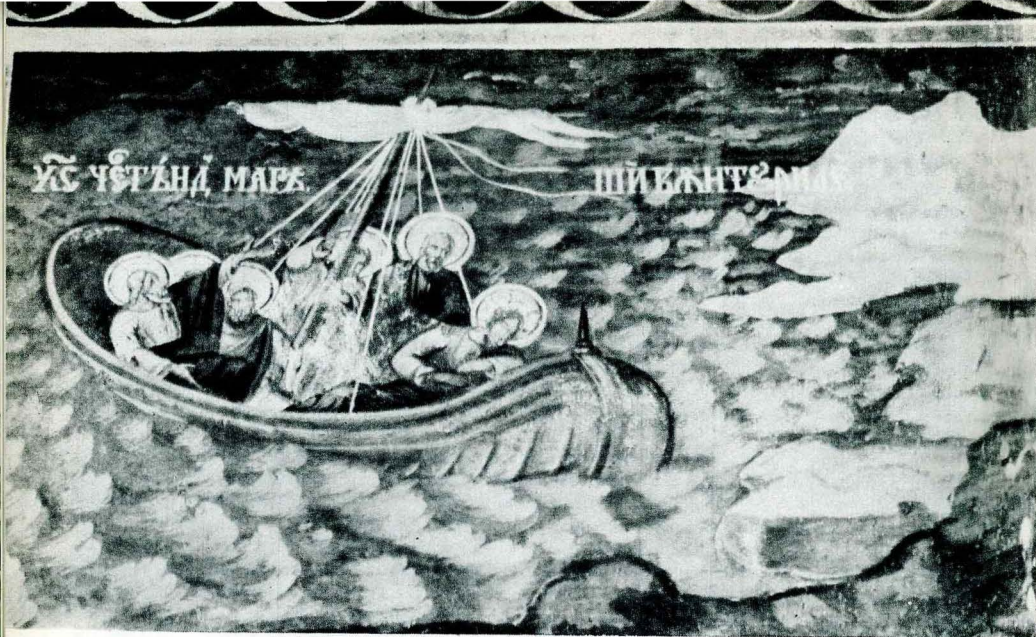
Noua biserică a lui Timotei are deasupra ușii de la intrare o lungă pisanie în care se face istoricul mănăstirii și lauda vieții starețului Gheorghe, decedat la 7 decembrie 1806. Reproducem doar finalul pisaniei: «La leat 1802 oct. 14, întîmplîndu-se un groaznic cutremur s-au stricat acest vechi schit și strîmtorîndu-se părinții că n-aveau unde să săvîrșească sfințele slujbe acest cuvios arhimandrit Timotei... au cerut voie și blagoslovenie de la prea sfinția sa părintele Proin mitropolit chir Dosithei și la leat 1809 august 15 au zidit această sfință biserică în toată vremea înfricoșătoarelor războaie ce au urmat în diastimă de atîția ani bătîndu-se în această țară două prea puternice împărății, adică Rusia cu Poarta otomanească și așa cu milostenie s-au săvîrșit de zidit această sfință biserică cu toate podoabele după cum se vede... unde se cinstește și se prăznuiește iarăși hramul sfîntului și făcătorului de minuni, marele ierarh Nicolae, luînd acest sfînt lucru săvîrșire în zilele prea luminatului nostru domn Ion Gheorghe Caragea Vodă. Întru întâia domnie a mării sale în zilele prea sfinției sale părintelui chir Nectarie arhiepiscop și mitropolit a toată Ungro-Vlahia la leat 1815, iulie 27».

În forma aceasta, de la 1815, biserica Sf. Nicolae, așezată pe locul vechii biserici a marelui vornic Cernica Știrbei din codrii Colentinei, a dăinuit avariată de cutremurul din 1838, pînă la marele cutremur din 1940, care i-a dărîmat turlele, bolta și acoperișul, croind în zidurile exterioare crăpături adînci.

După ce a rămas în această stare mulți ani, acoperită doar de mîntuială cu scînduri, bătută de ploii, furtuni și viscole, biserica a fost restaurată de patriarhul Justinian Marina în anii 1965—1967, dotînd-o de astă dată doar cu o singură turlă octogonală pe pronaos. Tezaurul frescelor a putut fi astfel pus la adăpost.

În lipsa unor descrieri contemporane, imaginea veridică a vechii ctitorii a lui Cernica Știrbei nu poate fi reconstituită decît prin mărturia pe care ne-o oferă chivotul de argint, a cărui inscripție poartă data de 14 mai 1793, aflat în colecția mănăstirii. După acest chivot, biserica avea cinci turle, una pe altar, alta pe naos și trei deasupra pronaosului, deschis.

Cercetări arheologice recente, efectuate de prof. Gh. Cantacuzino, al căror rezultat nu a fost încă publicat, coroborate cu imaginea chivotului din 1793, par să indice că prima biserică a lui Cernica Știrbei a fost de cărămidă și de proporții mari, care corespundeau cu acelea ale actualei biserici a lui Timotei. Acesta din urmă n-ar fi făcut, astfel, decît să reconstruiască vechea biserică, păstrîndu-i fundațiile. Săpăturile prof. Gh. Cantacuzino au mai descoperit dincolo de zidurile exterioare ale actualei biserici urmele zidurilor unei alte biserici, a cărei vechime pare a fi anterioară celei a lui Cernica Știrbei, aproximativ din secolul al XVI-lea, poate ctitoria lui Radu



2. Isus certind marea și vînturile. Frescă din naosul bisericii Sf. Nicolae

Capțaru, fostul proprietar al moșiei Florești, pe care o donează Cernica Știrbei mănăstirii prin hrisovul arătat, în anul 1608. S-ar părea deci că vornicul Cernica Știrbei nu făcea decît să continue o operă mai veche, greu de determinat cronologic în actualul stadiu al cercetărilor.

În forma din 1815, care este și cea de azi, biserica Sf. Nicolae reproduce planul triconc, de tipul Vodița II, cu abside laterale ieșite în afară, cărui îi aparțin și bisericile Cozia (1380—1386) și Tismana (1386). Absidele laterale, împreună cu absida centrală a altarului, sprijină turla mare, înălțată deasupra naosului. Nu este locul în cadrul unei asemenea lucrări să facem o expunere detaliată a controverselor care



3. Biserica Sf. Nicolae. Frescă reprezentind Magii

desparte azi specialiștii privitor la originea stilului triconc al bisericilor muntene. Amintim numai că urmînd cercetările lui G. Millet, G. Balș¹ și Grigore Ionescu² susțin influența sîrbească a bisericilor de tip morav, iar V. Vătășianu³ opinează că ne aflăm în fața unei creații a meșterilor români de la Vodița I—II, care va domina arhitectura bisericească munteană în secolele următoare. Caracteristic acestui tip este și

¹ G. Balș, *L'influence du plan serbe sur le plan des églises roumaines*, Paris, 1930, p. 281.

² Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii române*, București, 1937, p. 20; p. 67.

³ Vătășianu V., *Istoria artei feudale în țările române*, vol. I, București, 1959, p. 141.

pridvorul deschis pe care îl întâlnim și la numeroase alte biserici muntene. La biserica Sf. Nicolae de la Cernica, pridvorul deschis, avariat de cutremurul din 1838, a fost complet înlăturat ca și micul pridvor ce îi luase locul, operă a meșterilor locali care au adaptat pridvorul mare, deschis, la stilul arhitectural al caselor din Muntenia.

Dimensiunile bisericii Sf. Nicolae se apropie de acelea ale bisericii Văcărești, căci în timp ce aceasta din urmă are 41 m lungime și 16,7 m lățime, biserica Sf. Nicolae are 43 m lungime, 11 m lățime și 15 m înălțime. O deosebește însă de biserica Văcărești absența bogatei decorații exterioare din piatră¹.

Pridvorul deschis, deosebit de mare, căci el avea circa 7 m lungime, coloanele și pictura sa, a cărei temă principală era apocalipsul, confereau bisericii Sf. Nicolae o notă de eleganță. Dispariția pridvorului a mutilat frumusețea arhitectonică a bisericii, dar ea rămâne una din cele mai mari din țară, alături de aceea a mănăstirii Văcărești, pe care V. Vătășianu² o socotește ca aparținând barocului muntenesc.

Exteriorul bisericii este dotat cu o succesiune de ocnițe care se succed de la bază pînă sub cornișă. Un briu încinge suprafața exterioară, împărțind-o în două registre lipsite de decorații. Ferestrele de formă dreptunghiulară, armonios încadrate în complexul suprafeței, întrerup monotonia ansamblului. Sînt cîte trei ferestre pe zidurile pronaosului, cîte două pe acelea ale absidei laterale. O rozetă plasată între pronaos și naos, pe ambele laturi, pune o notă de vioiciune.

Absida centrală posedă o cameră a proscomidiei, cu tainiță pe latura nordică, și o alta, diaconiconul, pe cea de sud.

Impresia pe care o oferă interiorul bisericii, de cum se trece pragul, este copleșitoare prin proporțiile spațiului. E un interior grandios de catedrală, în care vocile sînt amplificate datorită unei rezonanțe deosebite. Pare că undele se propagă din zid în zid, pînă sub cupolă, pentru a se reîntoarce sporite. Cele patru coloane înalte, pe care se sprijină arcadele semicirculare ale pronaosului, contribuie și ele la senzația de avînt a întregului interior.

Dacă arhitectura bisericii Sf. Nicolae nu prezintă nimic deosebit în afară de proporțiile sale, pictura sa este remarcabilă. La ea au lucrat doi mari meșteri zugravi ai veacului. E vorba de Fotache și Nicolae Polcovnicu. Lui Polcovnicu i se datorește, judecînd după caracterele stilului său, numai o parte din pictura catapetesmei — icoanele împărătești, căci ușile diaconești sînt semnate de călugărul zugrav David — și portretele din pronaos ale celor doi stareți, Gheorghe și Timotei. Unele fragmente

¹ Grigore Ionescu, *Ghid istoric și artistic*, București 1938. p. 390.

² V. Vătășianu, *op. cit.*, p. 568.



4. Ostrovul Sf. Nicolae cu cimitirul și cele două biserici: Sf. Nicolae și Sf. Lazăr. Vedere dinspre nord-est

ale catapetesmei pictate de Polcovnicu care au fost salvate de la cutremur se află în colecția mănăstirii.

Pe zidul de la intrarea laterală în vestimentariu este semnat numai «Fotache Zograu», de unde s-ar putea deduce că, în afara contribuției de mai sus a lui Polcovnicu, acesta este autorul picturii interiorului. La o mai atentă examinare, se constată însă o nuanță deosebită de stil și de paletă între frescele din pronaos și cele din naos, care pare să justifice ipoteza că Fotache a mai avut un colaborator, de aceeași talie cu el. Am fi înclinați să credem că el este numai autorul picturii naosului, iar cea din pronaos este opera unui alt zugrav. Nimic nu ne împiedică însă să considerăm că Fotache este autorul ansamblului și că diversitatea de stil care se

remarcă nu reprezintă altceva decât manifestarea unui artist prateiform, așa cum se întâmplă adesea și în pictura laică.

Fotache a mai pictat, după cât se știe azi, încă două biserici în Oltenia: biserica din Crainici (Mehedinți) și aceea din Burnus (Dolj) pe la 1830. În afară de aceasta, astăzi nu se cunoaște nimic din viața și activitatea sa. S-ar putea emite ipoteza că întocmai ca și Nicolae Polcovnicu, Fotache a învățat meseria la școala de zugrăvi de aici sau la aceea de la Căldărușani, a lui Nicolae Rusu, ecouri îndepărtate poate ale influenței lui Pîrvu Mutul. Cert este că el reprezintă, judecînd după opera sa de la biserica Sf. Nicolae, o mare personalitate artistică.

Ne aflăm în fața sintezei armonioase a realismului și pitorescului diverselor școli de pictură bizantină¹ cu pictura italiană a Renașterii și aceea deja bogată a zugravilor noștri (Dobromir, Pîrvu Mutul etc.). Dar cât brio în execuție, ce paletă bogată și strălucitoare, câtă viață a știut să dea personajelor biblice talentul lui Fotache.

Expusă intemperiilor timp de 20 ani, datorită cutremurului din 1940 care a dărâmat turla cea mare de pe naos, antrenînd și arcadele cu pictura lor, bătută de ploii și viscole, expusă înghețului, pictura și-a păstrat prospețimea și strălucirea ca și exteriorul Voronețului, Suceviței și al celorlalte biserici din nordul Moldovei cu fațadele pictate. Emoția care cuprinde pe vizitator cînd a pătruns în biserică este asemănătoare cu aceea din fața bisericilor din nordul Moldovei.

O compoziție de proporții grandioase deapănă firul epopeii biblice în imagini coloristice bogate, în care domină un galben transparent. Zugravul a proiectat aici, cu ajutorul galbenului îndeosebi, o lumină care, fără să dizolve volumul lucrurilor, le aureolează, creînd o atmosferă densă de spiritualitate. Totul e unitar, dominat de această transfigurare. Fiecare episod e puternic încheiat, articulat cu întregul. Sîntem în fața unei opere de deosebită valoare, în fața unei personalități artistice care depășește cadrul strict al Cernicăi și se proiectează asupra întregii evoluții a artei religioase de la noi. Momentul artistic Fotache reclamă cercetări atente pentru a-i defini legăturile și locul său în evoluția artei religioase de la noi.

Deși pictura de aici formează un complex compozițional unic și ea ar trebui reprodușă și comentată în întregul ei, cadrul restrîns al acestei lucrări nu îngăduie decât o descriere sumară.

Peretele de la intrare cuprinde cîteva scene remarcabile ca tratare și colorit printre care *Izvorul Tămăduirii*; pe arcadele turlei, *Arborele genealogic al lui Ieseu*, *Scara*

¹ L. Brehier, *L'art byzantin*, Paris, 1924, p. 170; Ch. Diehl, *Byzance. Grandeur et décadence*, Paris, 1919, p. 285.

lui Iacob, *Scara urcușului Monahal* și *Nunta din Cana*. Un întreg registru este consacrat *Acatistului Maicii Domnului* și unor chipuri de cuvioși în medalioane. Lor le este rezervat și peretele despărțitor dintre pronaos și naos, în partea centrală a peretelui fiind reprezentată *Bunavestire*.

Tematica picturii pronaosului este evident inspirată din spiritualitatea monahală instaurată de starețul Gheorghe, constînd din prezentarea unor sfinți ca Grigore Sinaitul, Maxim Mărturisitorul precum și scara urcușului monahal.

Dintre scenele și episoadele biblice din naos se detașează cîteva în care pictorul și-a dat frîu liber temperamentului, oferindu-ne compoziții în care personajele și peisajul sînt tratate cu o evidentă dorință de a rupe cătușele picturii tradiționale. Așa e splendidul peisaj marin în care Isus pe corabie, împreună cu apostolii, ceartă marea și vînturile. Tot astfel, de un dramatism tulburător, sînt scenele *Adormirea Maicii Domnului* și *Punerea în mormînt*, care pot sta cu cîinste alături de opere flamande.

Dacă nu știm decît foarte puțin despre viața și opera lui Fotache, posedăm în schimb mai multe date despre Nicolae Polcovnicu. Apariția acestuia în arta noastră bisericească de la începutul secolului al XIX-lea poate fi privită ca un eveniment. Polcovnicu este ceva mai mult decît un zugrav de biserică, l-am putea socoti printre cei dintîi portrețiști laici români și n-am greși socotindu-l un precursor al picturii laice la noi. În perioada în care a pictat el, apăruse, după datele ce avem pînă azi, ca pictor laic doar Carol Wallenstein pe care îl găsim profesor la Sf. Sava pe la 1830. Lui Wallenstein avea să-i urmeze seria precursorilor artei moderne române: Constantin Lecca, pe care îl găsim profesor la Sf. Sava la 1851, urmînd probabil lui Wallenstein, apoi Nicolae Barabas, Anton Chladec, Carol Pop de Szathmari, Ioan Negulici etc.

La Cernica, Nicolae Polcovnicu a pictat tîmpla bisericii Sf. Nicolae, portretele stareților Gheorghe și Timotei din aceeași biserică și tîmpla bisericii Sf. Gheorghe. Deși portretele votive de mai sus nu sînt semnate, maniera, coloritul și expresia personajelor justifică această ipoteză. Impresionat, cunoscutul istoric francez J. A. Vaillant sfătuiește pe vizitator să cerceteze mănăstirea Cernica pentru a vedea, pe lîngă cei trei sute de călugări și cele trei biserici ale sale, frescele datorate lui Polcovnicu care, după informațiile sale, și-a însușit singur meseria.

Portretele stareților Timotei și Gheorghe evocă pe acelea ale marelui vornic Mihai Manu, ale soției și ficei sale pictate de Nicolae Polcovnicu la biserica din Leurdeni (județul Ilfov), ridicată în anul 1808, la o dată foarte apropiată de zugrăvirea bisericii Sf. Nicolae (1815). Aceste din urmă portrete sînt de o bogăție coloristică, pătrundere psihologică, libertate de mișcare și de viață surprinzătoare pentru epoca respectivă, aducînd aminte de portretistica flamandă, iar ca paletă, de pictorul laic G. D. Mirea





5. Biserica Sf. Gheorghe. Frescă din pridvor: Izgonirea din rai a lui Adam și a Evei

de mai târziu. Sînt pictați la biserica din Leurdeni boierul, cu o cucă și dulamă bogată, soția sa Smaranda din neamul Văcăreștilor și fiica lor, strălucitoare de frumusețe și podoabe. La picioarele personajelor stă inscripția: « S-au zografit aceste portreturi de Nicolae Polcovnicul, zograf, 1825, oct. 23 ». Nicolae Iorga mai amintește de două inscripții, una pe ușa din dreapta a tîmplei din biserica Sf. Nicolae Șelari, care sună astfel: « mîna lui Nicolae Polcovnicul, zograf, 1823 iulie » și o alta, pe o icoană din biserica Pantelimon, datată din anul 1824, deci la date apropiate de acelea ale picturii

celor două biserici de la Cernica, Sf. Nicolae și Sf. Gheorghe. Muzeul de artă al Republicii Socialiste România posedă, de asemenea, două opere ale lui N. Polcovnicu, un autoportret și portretul soției și al copilului său.

După informații necontrolate, se pare că Nicolae Polcovnicu a pictat spre mijlocul veacului său și biserica Mitropoliei din București. Pictura sa de aici ar fi durat pînă în 1935—1936, cînd a fost înlocuită de aceea a lui D. Belizarie.

BISERICA SF. GHEORGHE

A doua biserică în ordinea importanței din mănăstirea Cernica este Sf. Gheorghe, aflată în ostrovul cu același nume. Ea a fost zidită în anii 1831—1832, de către arhimandritul Calinic, starețul mănăstirii, cu ajutorul arhierelui Ioanichie Stratonichia, dar fiind distrusă și ea de cutremurul din 1838, a fost refăcută de același ctitor și sfințită la 6 august 1842, sub domnia lui Alexandru Dimitrie Ghica.

Biserica Sf. Gheorghe a suferit renovări în anul 1936, iar în anii 1964—1967, chiliile și toate celelalte edificii anexe au fost radical restaurate.

E o construcție care sintetizează formele de stil muntenesc din veacul al XIX-lea. Planul e trilobat. Biserica posedă trei turle, două pe pronaos și una pe naos, sprijinite pe pereți printr-o succesiune de arcade semicirculare. Pe lîngă o tindă închisă, este dotată cu un mic pridvor deschis, sprijinit pe patru coloane doric. Deasupra lui se află pictată o scenă religioasă încadrată și ea de două coloane de același stil.

Fațada capătă relief — fiind elementul cel mai decorativ al întregii clădiri — datorită celor două ferestre dreptunghiulare cu chenare sculptate în stuc, încadrate la rîndul lor în coloane doric, și terminate prin nișe zugrăvite, vădit influențate de stilul gotic.

Suprafața zidurilor laterale este despărțită în două registre printr-un brîu răsucit. În registrul superior sînt plasate din loc în loc decorațiuni din stuc, reprezentînd vase cu flori sau îngeri încadrați cu ghirlande de flori.

Pe fiecare latură se află cîte cinci ferestre dreptunghiulare, cu decorațiuni florale din stuc la ambele capete. Încă o fereastră, cu aceeași decorațiune, se află la capătul absidei centrale.

Interiorul nu are maiestatea bisericii Sf. Nicolae, nici prin proporții și, mai ales, nici prin noblețea picturii. Sîntem în fața unei vaste încăperi în care barocul și-a pus pecetea.

Pictura în ulei, opera meșterului zugrav Adam, este lipsită de strălucire. Stilului bizantin i-a luat locul un altul, vădit influențat de cel al Renașterii. Scene de mari

proporții, personaje de dimensiuni impunătoare decorează pereții. În pronaos, în dreptul ușii de intrare, se află portretele în ulei ale ctitorilor Calinic și Stratonichia, datorate lui Sava Henția.

Cu excepția ușilor diaconești — opera lui Adam, ca și întreg interiorul — tîmpla este pictată de Nicolae Polcovnicu cu aceleași mari calități de culoare și compoziție care definesc personalitatea acestui zugrav. Nicolae Polcovnicu semnează el însuși pe una din icoanele împărătești, în 1836, așa după cum Adam semnează pe ușa diaconască din dreapta, fără să dateze.

Scenele din registrul al doilea al tîmplei sînt îndeosebi de subliniat, așa-numitele praznice împărătești, iar dintre acestea, *Cina cea de taină*, *Schimbarea la față*, *Înălțarea Domnului*, *Pogorirea duhului sfînt* și, mai presus de toate, *Bunavestire*, care se detașează de celelalte prin punerea în cadru și strălucirea coloritului.

Din ansamblul picturii interiorului se detașează de asemenea o suită de scene din tîndă, nesemnate. Facerea lumii, după Vechiul Testament, și drama păcatului originar sînt prezentate într-o succesiune de scene pictate într-o manieră liberă, realistă, cu o paletă bogată și rafinată de un zugrav dublat de gînditor. E probabil opera unui călugăr cernican, elev fie al lui Polcovnicu, fie mai degrabă, judecînd după manieră, al lui Fotache.

Personajele principale din aceste scene, Adam și Eva, sînt prezentate într-o viziune laică plină de prosepțime. Adam e un splendid atlet, în timp ce Eva, simbol al păcatului, este blondă, plină, strălucitoare de frumusețe, un adevărat nud flamand.

Dintre aceste scene, «Izgonirea lui Adam și a Evei din rai» îndeosebi e de un rar patetism. Adam plînge, acoperindu-și fața cu palmele, în timp ce, spre deosebire de imaginea îndeobște cunoscută, Eva privește încrezătoare, cu capul sus, înainte, spre noul său destin. Scena evocă patetica pinză a lui Massacio.

BISERICA SF. LAZĂR

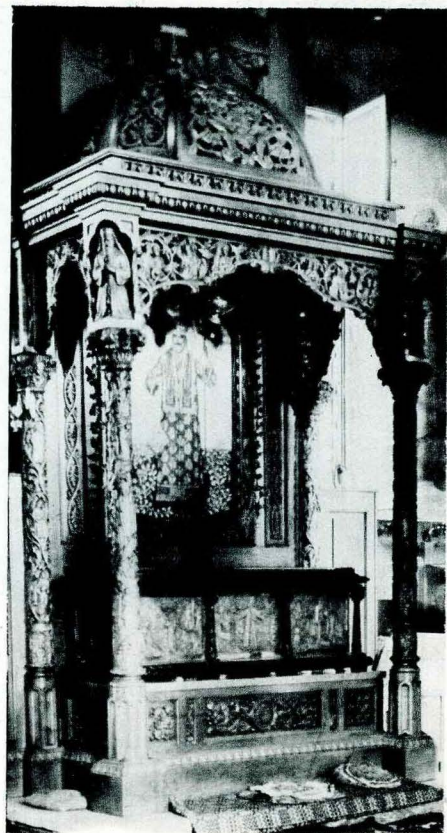
Cea de a treia biserică din ansamblul Cernica se află în cimitirul mănăstirii. Ea a servit dintotdeauna drept capelă a cimitirului, după cum glăsuiește și pisania: «Această sfîntă bisericuță s-a zidit în anul 1804 de arhimandritul Gheorghe Starețul sfîntei mănăstiri Cernica servind pentru prohodirea părinților încetați din viață...» La anul 1936 ea a fost în întregime restaurată și zugrăvită de Keber. În forma sa actuală, care reproduce pe cea inițială, bisericuța respectă și ea planul trilobat și, spre deosebire de celelalte două biserici cernicane, posedă un pridvor deschis cu coloane. Elegantă, zveltă, o adevărată bijuterie, ea este bogat decorată cu briie care încing un

registru cu pilaștri dotați cu nervuri și capiteliuri, ce se succed de-a lungul zidului exterior. Cîte două ferestruici dreptunghiulare, cu chenare de piatră sculptată, pe cele două laturi și una pe absida centrală contribuie și ele la frumusețea ansamblului.

Din vechea pictură ni s-a păstrat numai aceea de pe tîmplă, aparținînd lui Grigore Frujinescu, care a pictat, după cum am arătat, și cele două icoane din biserica Sf. Gheorghe, purtînd data de 1806. E o pictură meticuloasă, cu o orchestrație coloristică bogată în care domină aurul, a unui meșter stăpînînd deplin tainele meseriei, dar mai convențională, mai puțin sensibilă decît aceea a lui Nicolae Polcovnicu și cea a lui Fotache. Pictorul semnează cu numele întreg pe icoana Maicii Domnului din stînga ușilor împărătești, indicînd anul 1802, cu doi ani înainte de sfințirea bisericii.

La mănăstirea Cernica se află două paraclise. Pe latura de sud a șirului de chilii ce înconjoară biserica Sf. Gheorghe, a fost zidit un paraclis, la 1790,

6. Baldachinul Sf. Calinic de Cernica (în biserica Sf. Gheorghe)





7. Biserica Sf. Gheorghe. Isus (icoană pictată de Grigore Frujinescu, în 1802)

de Dan Brașoveanul. Dărimat de cutremurul din 1802, el a fost reconstruit de arhimandritul Nicodim, scoboritor din boierii Greceni, și refăcut de arhimandritul Pimen în 1829, după un alt cutremur și apoi încă o dată, la 1925, după ce fusese incendiat.

Cel de al doilea paraclis se află în fosta casă a starețului Gheorghe, în care acesta « venea pe timpul verii de se liniștea împreună cu alți doi părinți duhovnici fiindcă era loc retras și de jur împrejur ostrovul ocolit cu apă și cu pădure, îngădit și împodobit ». Acest paraclis există și azi — ca de altfel și cel zidit de Dan Brașoveanul, dar nu prezintă nimic deosebit din punct de vedere arhitectonic. Pictura este însă și aici remarcabilă, mai ales aceea a tîmplei. Toate cele trei registre ale acesteia, proorocii, apostolii și praznicele împărătești sînt icoane de dimensiuni reduse, pictate pe lemn, adevărate miniaturi. Zugravul, probabil un călugăr din școala de aici, în orice caz altul decît cei care au pictat bisericile cernicane, judecînd după stil, a pictat scenele amintite cu zel și o bună și onestă cunoaștere a meseriei.

Ansamblul chiliilor. În forma arhitectonică de azi, chiliile îmbrățișează biserica Sf. Gheorghe din trei părți.

8. Mormîntul scriitorului:
Gala Galaction



Așa cum a rezultat din recente renovări, latura interioară a chiliilor este înzestrată la parter cu un lung șir de coloane cărora la etaj le corespunde un pridvor deschis, străjuit de coloane din stejar sculptat.

Pe latura de vest a chiliilor, deasupra porticului care accede în incintă se află clopotnița, fără relevanță artistică. Sub clopotniță, o inscripție în litere chirilice, de la starețul Calinic, cuprinde reguli de conduită pentru mirenii care vizitează mănăstirea.

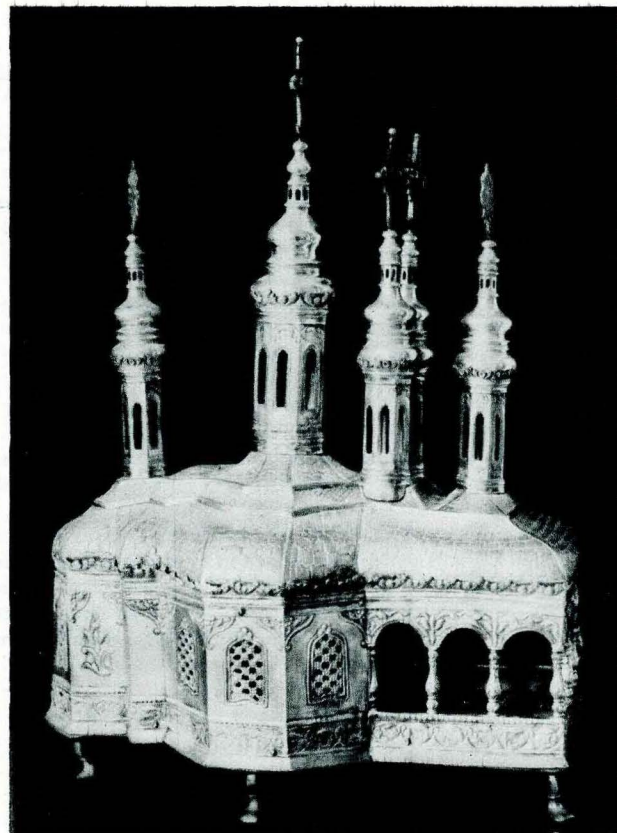
Viața culturală și artistică din trecutul mănăstirii. Starețul Gheorghe inaugurează o viață culturală intensă la venirea sa în mănăstire (1781). Aceasta s-a manifestat prin copierea și traducerea de manuscrise religioase și laice cu circulație în vremea aceea precum și prin activitatea zugravilor formați aici sau veniți de la alte mănăstiri. Nu e nimic surprinzător de altfel, căci restabilirea vieții călugărești la Cernica și transformarea sa într-un focar de cultură și artă sub starețul Gheorghe are loc într-un veac de mare efervescență pe acest țărm care continuă începuturile și înflorirea de sub Matei Basarab. Când la 1781, starețul Gheorghe se stabilește la Cernica și apoi ia sub conducerea sa și Căldărușanii, domnitor în Muntenia era Alexandru Ipsilanti, fanariot cultivat care creează și întreține o atmosferă favorabilă culturii. El este cel ce înființează, între altele, școala grecească de la Sf. Sava care avea să joace un mare rol în pătrunderea culturii apusene la noi. Un cronicar contemporan, Dionisie Eclesiarhul, a calificat în termeni entuziaști domnia sa.

Starețul Gheorghe aduce la Cernica spiritul Muntelui Athos și cel al mănăstirii Neamțului. Se știe că la Neamț a existat o școală de caligrafi și miniaturişti. Acolo a apărut prima lucrare a decoratorilor de manuscrise, Evangheliarul slavo-grec din 1429. Tot acolo apar pe rînd Evangheliarele de la 1436, 1461, 1493 și 1555. Încă din veacul al XVI-lea, mănăstirea Neamț avea o bibliotecă vestită.

Nu numai la mănăstirea Neamț, ci în tot cuprinsul pămîntului locuit de români renașterea culturală e în floare și ea nu putea să nu influențeze Cernica. În aceeași perioadă în care starețul Gheorghe conduce mănăstirile Cernica și Căldărușani, apare o eflorescență de opere bisericești, cazanii, evanghelii, psaltiri, vieți ale sfinților, traduse fie în Ardeal, fie în Muntenia. Episcopul Gherasie al Rîmnicului tipărește, între 1776 și 1779, cunoscutele sale mince, continuate de episcopul Filaret, formînd astfel cele douăsprezece volume de mince, retipărite apoi la Buda, în 1805. Un alt episcop al Rîmnicului, Damaschin, tipărise Driodul la 1746. Puțin după venirea starețului Gheorghe la Cernica, a apărut primul calendar, la 1795.

Mănăstirea Cernica posedă azi puține din manuscrisele ce s-au caligrafiat aici, cea mai mare parte fiind inclusă în fondul Academiei Republicii Socialiste România. Un manuscris din secolul al XVII-lea, în limba română, « Antologhionul slujbelor bisericești », cuprinde principalele slujbe ce se oficiază în biserică. O analiză ușoară a manuscrisului dezvăluie forme lingvistice arhaice. Un alt manuscris, « Crinii țarinii »,

9. Chivotul bisericii Sf. Nicolae (1793). (În colecția de obiecte cu valoare istorică și artistică a mănăstirii)



înfățișează traduceri din sfinții părinți, operă caligrafiată de ierodiaconul Rafail. O carte manuscrisă de muzică, din 1841, caligrafiată de Gherase Călugărul, ne oferă un manual de muzică religioasă pentru uzul cîntăreților bisericești. Istoria biblică în imagini, executată de un Petrescu, probabil monah și el, este copia de pe originalul lui Antim Ivireanul care se află la Kiev. Decorațiuni alese sînt risipite pe fiecare pagină.

Un manuscris de deosebit interes pentru istoria începuturilor activității starețului Gheorghe, din anul 1782, opera ieromonahului Protasie, relatează pitoresc luarea în primire de către acesta a mănăstirii, abandonată de călugări, ruina bisericii, sălbăticia măreață a naturii înconjurătoare. Alte manuscrise neinventariate vor lămuri probabil unghere obscure ale istoriei mănăstirii.

Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România posedă și ea un număr de manuscrise cernicane, printre care două pomelnice — cel privitor la anii 1815—1872 frumos împodobit — precum și alte două, întitulate « Așezămîntul mănăstirii Cernica », din 1797, și « Pentru viața părintelui nostru, starețul Gheorghe », de la începutul secolului al XIX-lea.

Nicolae Iorga a descris alte 256 de manuscrise aflate în biblioteca mănăstirii în anul 1902, în studiul său *Manuscrisele Mănăstirii Cernica*¹, studiu care ne oferă imaginea activității culturale a mănăstirii. Ele datează din secolele XVIII—XIX și, cu excepția citorva, sînt caligrafiate în limba română. Cele grecești și slavonești, numeroase după cum ne asigură N. Iorga, dispărușeră încă de la acea dată.

Din datele consemnate de N. Iorga în studiul său, ca și din examenul altor manuscrise aflate la Academie rezultă că în timpul starețului Gheorghe, pe lângă Macarie — cărturar neobosit și de o învățătură deosebită pentru acea vreme — au lucrat și alți caligrafi care au îmbogățit biblioteca cu manuscrise. Printre aceștia erau monahul Chiriac, ierodiaconii Chiril, Ioanichie, monahii Ioachim, Protasie și starețul Gheorghe însuși. Pe numeroase manuscrise se menționează că ele au fost scrise « în Ostrovul Cernica », sau « întru smerita obște Cernica ». Mai tirziu, starețul Calinic a fost și el preocupat de îmbogățirea bibliotecii căci s-au păstrat însemnări în care el însuși nota într-un catalog titlul « Cărților cu mîna » și al celor « tipărite ».

¹ Revista « Biserica Ortodoxă Română », anul XXVI, 1902, nr. 2—3, pag. 207.

Cum era firesc, dominau manuscrisele religioase, dar nu lipseau cele laice. Însemnările făcute pe manuscrise de călugării cernicani, martori ai evenimentelor, reprezintă file de cronică.

În « Viața Sf. Nicolae și ale altora » (sec. XVIII), însemnările privesc cursul domniilor și viața lor agitată, cum e de pildă mazilirea lui Constandin Hangerli¹.

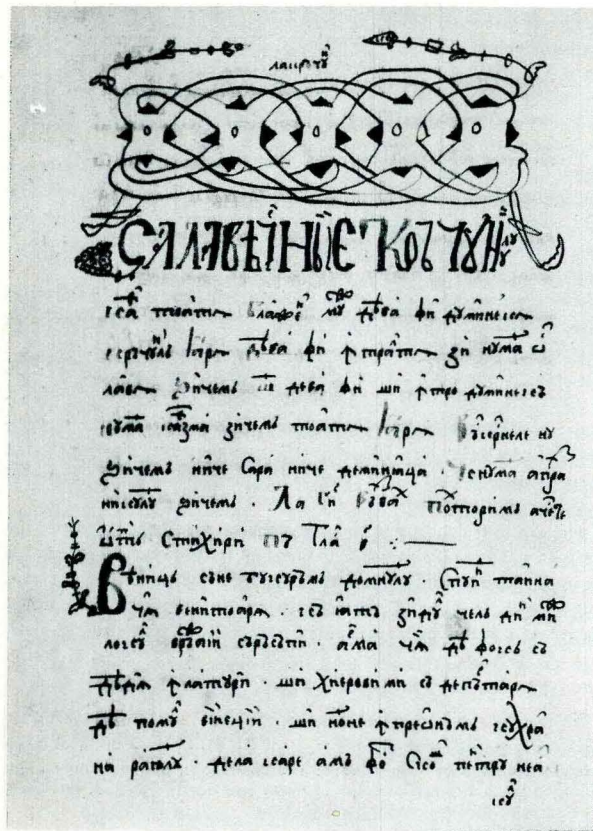
În același manuscris sînt relatate alte evenimente, ca marele cutremur din 14 octombrie 1802, care a dărîmat Turnul Colței, focul din 28 august 1804 etc. Într-un alt manuscris este prezentată cu lux de amănunte mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu, din 1821. Starețul Calinic însuși notează cum « s-au băjenărit Bucureștii din apostasia ce s-au ridicat a lui Tudor Slugeru de peste Olt și a lui Ipsilante feciorul prințului Constantin Ipsilante ».

Interesante sînt notele de pe manuscrise care atestă circulația intensă de călugări și manuscrise de la o mănăstire la alta, de la sihăstria Secului din Țara Moldovei la Cernica sau la schitul Cioclovina din Oltenia.

A existat la Cernica o școală de zugrăvi, ca și la Căldărușani. În colecția mănăstirii descoperim un număr de exemplare de icoane executate de călugării cernicani, printre care unele semnate de monahii David, Adam, Ghenadie Monahu, Grigore Frujinescu « Zugravul ». Întîlnim portrete ale stareților, executate de asemenea de monahi din mănăstire, printre care acelea ale starețului Gheorghe, ale lui Timotei și Calinic.

Dacă mănăstirea nu mai posedă marele număr de manuscrise prețioase care au fost copiate și decorate aici, în schimb ea păstrează un număr însemnat de documente, originale sau în copie, cuprinzînd hrisoave ale domnitorilor ce s-au succedat de la Radu Șerban, după înființarea mănăstirii, prin care se acordă scutiri sau se confirmă daniile acordate mănăstirii, cărți de judecată și zapise prin care au fost întărite titlurile de proprietate ale mănăstirii.

¹ « 1790 Fevr 8 marți au venit mazilie Domnului Costandin Hangerli iar Vineri Fevr 18 au venit un turc peșchergiu de la Țarigrad și i-au tras trupul afară gios, la capul scării domnești, despuiat; numai i-au lăsat izmenile pentru acoperirea trupului. Și așa l-au privit norodul... Capu l-au dus la Țarigrad, iar trupu' noaptea l-au dus și l-au îngropat la mănăstirea Sf. Spiridon cel Nou ».



10. Pagină cu frontispiciu a unui manuscris din secolul al XVII-lea. (În colecția mănăstirii)

În pofida vicisitudinilor vremurilor, mănăstirea a salvat hrisovul din 29 mai 1608, dat de domnitorul Radu Șerban, prin care se întârea înzestrarea acesteia cu moșii de către marele vornic Cernica Știrbei. Hrisovul e scris în slavonă, pe pergament, cu o caligrafie elegantă și cu decorațiuni. După hrisovul din 1608, colecția Cernicăi mai păstrează următoarele hrisoave originale, care pot fi văzute în vitrinele acesteia: hrisovul din 10 octombrie 1784, al lui Mihai Constantin Șuțu; hrisovul de la 1 decembrie 1786, dat de Nicolae Petru Mavrogheni; cel din 6 iunie 1788, dat de același domnitor mănăstirii Argeșului și în care este vorba despre Cernica; hrisovul din 21 mai 1797, semnat de Alexandru Ion Ipsilante Voievod; cel din 14 mai 1798, emis de Constantin Hangerli; cel al lui Alexandru Constantin Moruzi Voievod, din 3 august 1799; hrisovul din 3 iunie 1803, de la Constantin Ipsilanti; cel din 23 iulie 1806, al lui Constantin Ipsilanti Voievod; hrisovul din 20 mai 1838, al lui Alexandru Dimitrie Ghica și cel din 12 ianuarie 1853, al lui Barbu Știrbei, de recunoaștere a independenței mănăstirii care urmează să fie cîrmuită de stareți aleși de obștea călugărilor și nu de egumeni.

Scrise pe hîrtie cerată, groasă, cu frontispicii și inițiale în două culori, roșu și negru, documentele poartă semnăturile domnitorilor, exemple de ingeniozitate și bogăție, destinate să facă imposibilă falsificarea. În sfîrșit, este locul să semnalăm un document în limba turcă și cu litere arabe și o hartă a regiunii înconjurătoare artistic executată.

Pe lîngă documentele amintite, colecția Cernicăi posedă o seamă de obiecte prețioase, icoane vechi, odoare și picturi. Menționăm icoane de la finele secolului al XVII-lea, reprezentînd pe Maica Domnului cu Isus; fragmentul unei alteia, de aceeași vechime, reprezentînd numai pe Maica Domnului. O identificare a originii lor e greu de făcut. Coloritul, factura generală și execuția par să indice ca fiind opera unor zugravi indigeni. O altă icoană remarcabilă, datînd din secolul al XVIII-lea, reprezintă pe Sf. Nicolae și este de origine grecească.

Pe lîngă alte icoane, operă a călugărilor anonimi din mănăstire, care se distinge printr-o manieră proprie, caracterizată prin realism, sînt remarcabile unele portrete executate de zugravi sau pictori reputați. Așa este portretul lui Bonifache, egumenul Sărandarului, semnat de N. Polcovnicu, portretul starețului Nicandru de la 1854 și al

mitropolitului Nifon, opera lui G. Tattarescu (1818—1894), acela al stareșului Visarion, opera lui Sava Henția, din 1901.

Odoare prețioase din punct de vedere artistic au rămas în păstrarea mănăstirii. Semnalăm chivotul în argint datînd din 1793, reprezentînd biserica Sf. Nicolae în forma anterioară actualei biserici de la 1815 a lui Timotei, potirul, discul și steluța din argint aurit cu figuri și scene biblice, purtînd data 1761, un alt potir de argint aurit, din 1793; patru cruci de lemn sculptat, îmbrăcate în filigrane de argint, două datînd de la 1783 iar celelalte două de la 1815 și 1820.

Bogat împodobite, artistic executate sînt două evanghelii ferecate în argint aurit. Una dintre ele, datînd din 1834, este ornată cu figurile celor patru evangheliști în email pe coperta din față și pe cotor. O a doua, de mai mari dimensiuni, donată de Ion Califorovu în 1869, poartă aceeași decorațiune. Prețios ca document este un antimis din in, de la 1692, executat în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu.

Un număr de picturi laice, printre care opere ale lui Teodor Pallady și I. Țuculescu, îmbogățesc colecția mănăstirii.

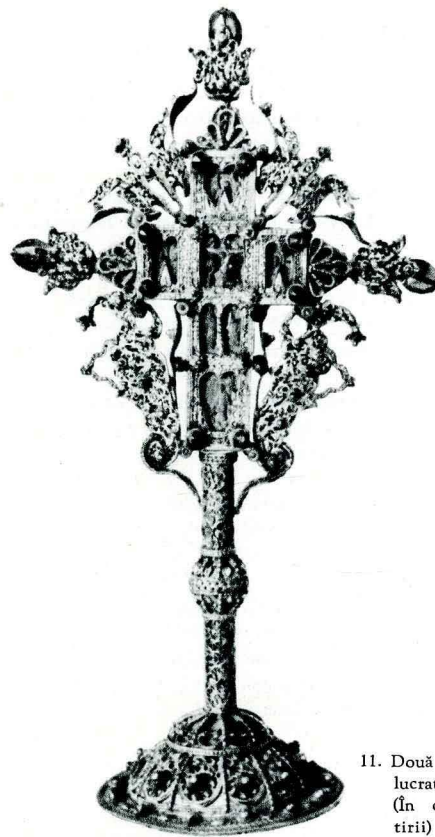
La Cernica se mai află o casă memorială a Sfîntului Calinic, fostul stareș. Veșminte, icoane, odoare prețioase sînt păstrate și aici.

Trapeza mănăstirii. Pe latura de răsărit, în capul chiliilor există încă de la înălțarea acestora o vastă încăpere destinată prînzului călugărilor. Ea este și azi interesantă din punct de vedere artistic datorită fragmentelor din vechea pictură aparținînd unui pictor neidentificat. Stilul acestei picturi, valoroasă ca tematică și execuție, îmbogățește gama cernicană a picturilor, puțin figura cu cînte alături de opera lui Nicolae Polcovnicu, Fotache și Grigore Frujinescu.

Restul încăperii a fost recent pictată de Bilțiu Dăncuș.

Cimitirul mănăstirii Cernica, situat în ostrovul Sf. Nicolae, datează dintr-o epocă greu de precizat. Cu vremea, aici au fost înmormîntați și mireni. Documentele ne vorbesc încă pe la 1720, de o Ilina, fiica armașului Cernica Stroescu, care în viață fiind «poștește» să i se ducă oasele lingă părinții ei, «fiind acea mănăstioară ce se numește Cernica a lor de la moși și de la părinții ei...»

Pe aleile cimitirului ne întîmpină monumente remarcabile. Între acestea se include și acela al domniței Alina Știrbei, fiica domnitorului Barbu Știrbei. Monumente



11. Două cruci de argint, lucrate în filigran. (În colecția mănăstirii)

ale boierilor Greceni, Filipești, Bălăceni, ale marelui ban Tudor Văcărescu, ale cronicarului Naum Rîmniceanu, ale lui Grigore Pleșoianu, stau alături de acelea ale mitropolitului Nifon, al cărui cavou de marmură albă a fost zugrăvit de Tattarescu la 1875, ale mitropoliților Conon, Athanase Mironescu etc., ale multor altor foști demnitari bisericești, ale căror rînduri de cruci străjuiesc latura de sud a bisericii Sf. Lazăr, sau ale unor vechi staroști de breaslă.

Cimitirul Cernica adăpostește mormîntul fruntașului prozei noastre literare din veacul al XX-lea, scriitorul Gala Galaction, al pictorului I. Țuculescu, al istoricului ardelean I. Lupaș etc.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

În text:

1. Biserica Sf. Nicolae. Inscriptia cu semnătura pictorului Fotache, din 1815
2. *Isus certînd marea și vînturile*. Frescă din naosul bisericii Sf. Nicolae
3. Biserica Sf. Nicolae. Frescă reprezentînd *Magii*
4. Ostrovul Sf. Nicolae cu cimitirul și cele două biserici: Sf. Nicolae și Sf. Lazăr. Vedere dinspre nord-est
5. Biserica Sf. Gheorghe. Frescă din pridvor: *Izgînirea din rai a lui Adam și a Evei*
6. Baldachinul Sf. Calinic de Cernica (în biserica Sf. Gheorghe)
7. Biserica Sf. Gheorghe. *Isus* (icoană pictată de Grigore Frujinescu, în 1802)
8. Mormîntul lui Gala Galaction
9. Chivotul bisericii Sf. Nicolae (1793), (În colecția de obiecte cu valoare istorică și artistică a mănăstirii)
10. Pagină cu frontispiciu a unui manuscris din secolul al XVII-lea. (În colecția mănăstirii)
11. Două cruci de argint, lucrate în filigran. (În colecția mănăstirii)

În afara textului:

12. Biserica Sf. Nicolae. Fațada vestică
13. Turla de pe pronaosul bisericii Sf. Nicolae
14. Frescă din pridvorul bisericii Sf. Nicolae
15. Biserica Sf. Nicolae. *Izvorul tămăduirii*
16. Adormirea Maicii Domnului. Frescă din naosul bisericii Sf. Nicolae
17. *Scara lui Iacob*. Frescă de pe arcadele din pronaosul bisericii Sf. Nicolae
18. Biserica Sf. Gheorghe. Vedere dinspre sud-est
19. Biserica Sf. Gheorghe. Interior
20. Catapeteasma bisericii Sf. Gheorghe
21. Biserica Sf. Gheorghe. Detaliu din catapeteasmă: *Cina cea de taină*
22. Biserica Sf. Gheorghe. Turla și absida laterală sudică
23. Biserica Sf. Gheorghe. Detaliu decorativ din exterior
24. Corpul chiliilor de la Sf. Gheorghe. Latura nordică
25. Alea spre ostrovul Sf. Gheorghe, străjuită de stejarul secular

26. Complexul mănăstiresc din ostrovul Sf. Gheorghe: latura vestică a incintei, cu turnul-clopotniță. Vedere din exterior

27. Stejarul secular din ostrovul Sf. Nicolae

28. Biserica Sf. Lazăr, situată în cimitir. Vedere dinspre sud-est

29. Biserica Sf. Lazăr (pridvorul)

30. Sala principală de expunere a colecției de obiecte cu valoare istorică și artistică a mănăstirii

31. *Fecioara cu pruncul*. Icoană de la începutul secolului al XVIII-lea. (În colecția mănăstirii)

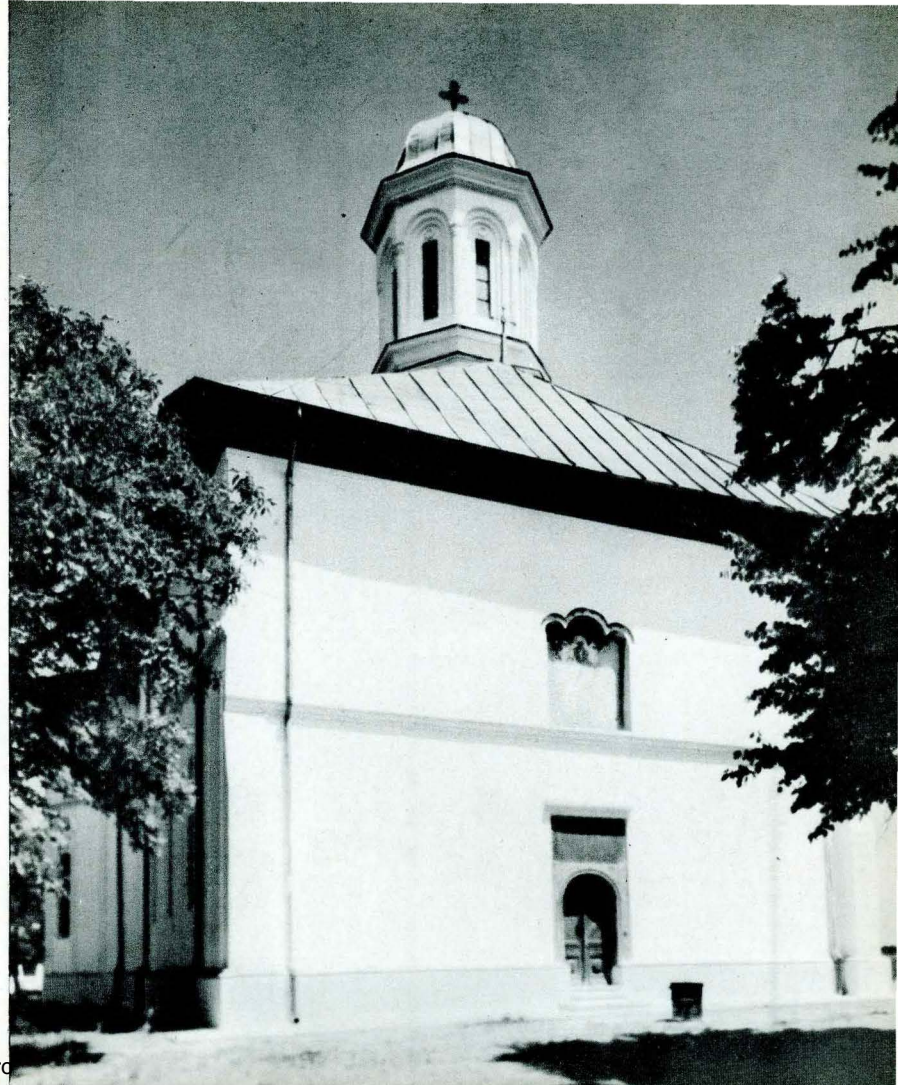
32. Bederniță (sec. XVIII). Detaliu. (În colecția mănăstirii)

33. Potir de argint (1761; în colecția mănăstirii)

34. Veșmintele Sf. Calinic de Cernica

35. Casa memorială a Sf. Calinic de Cernica

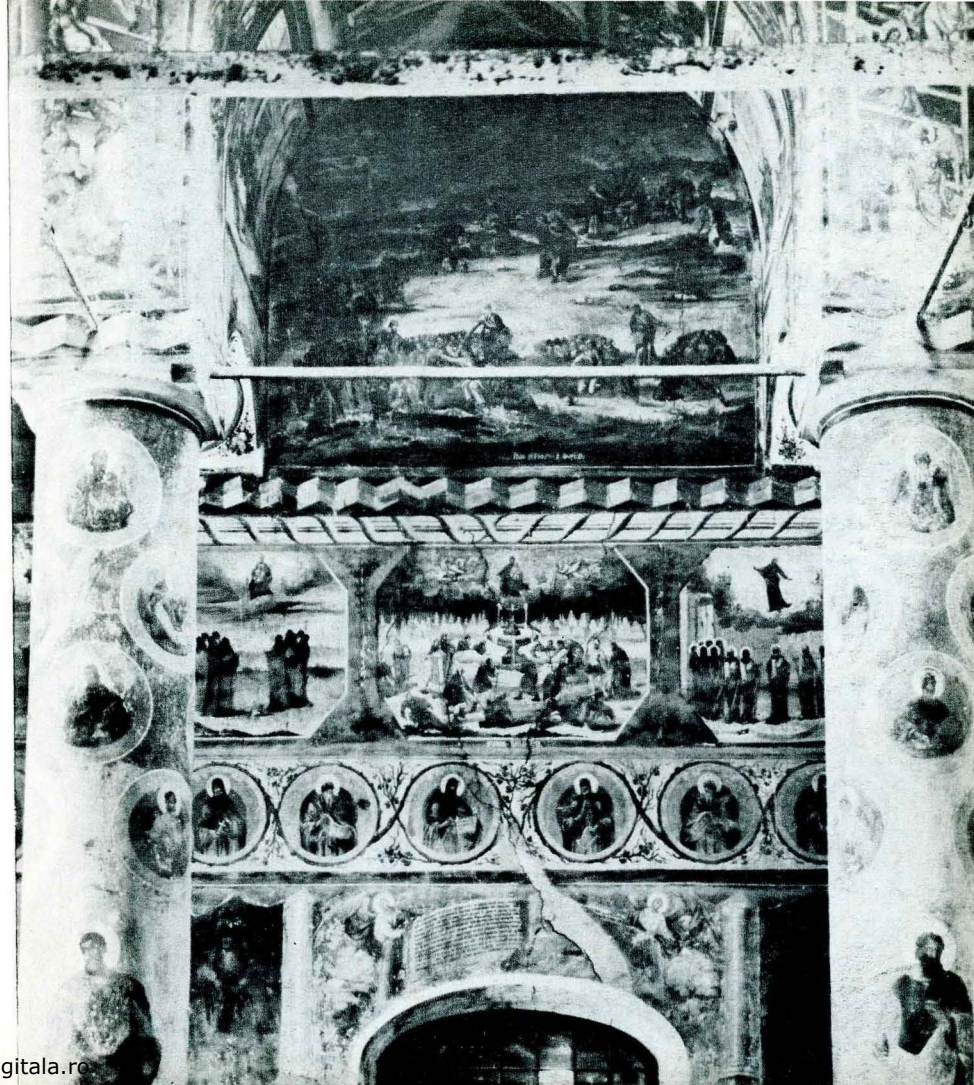
36. Complexul Sf. Gheorghe văzut din ostrovul Sf. Nicolae

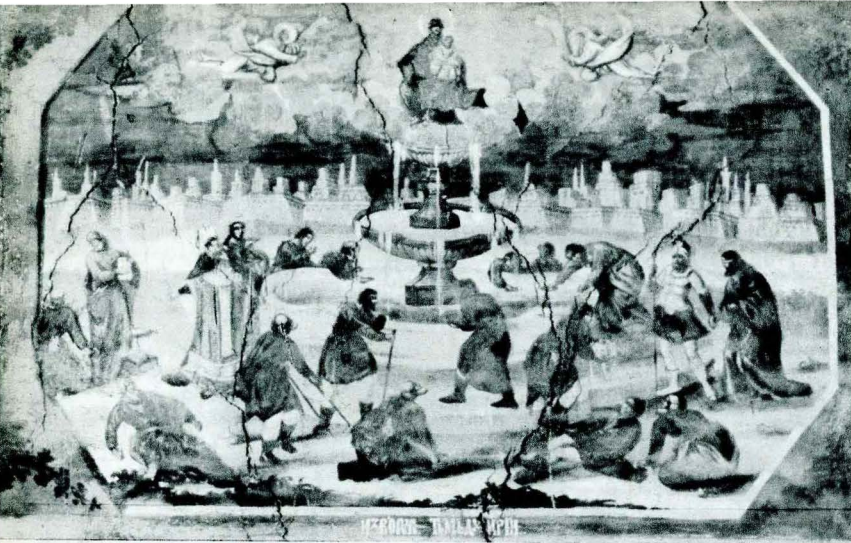




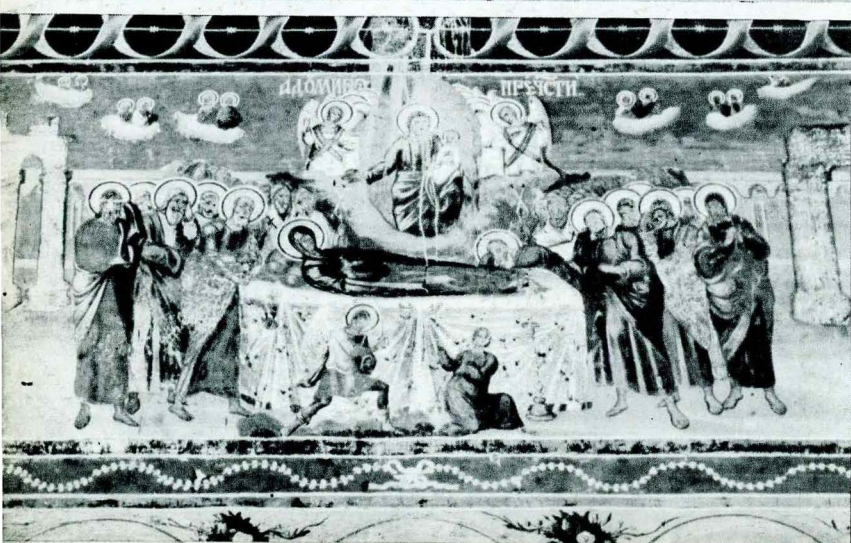
13

14





15

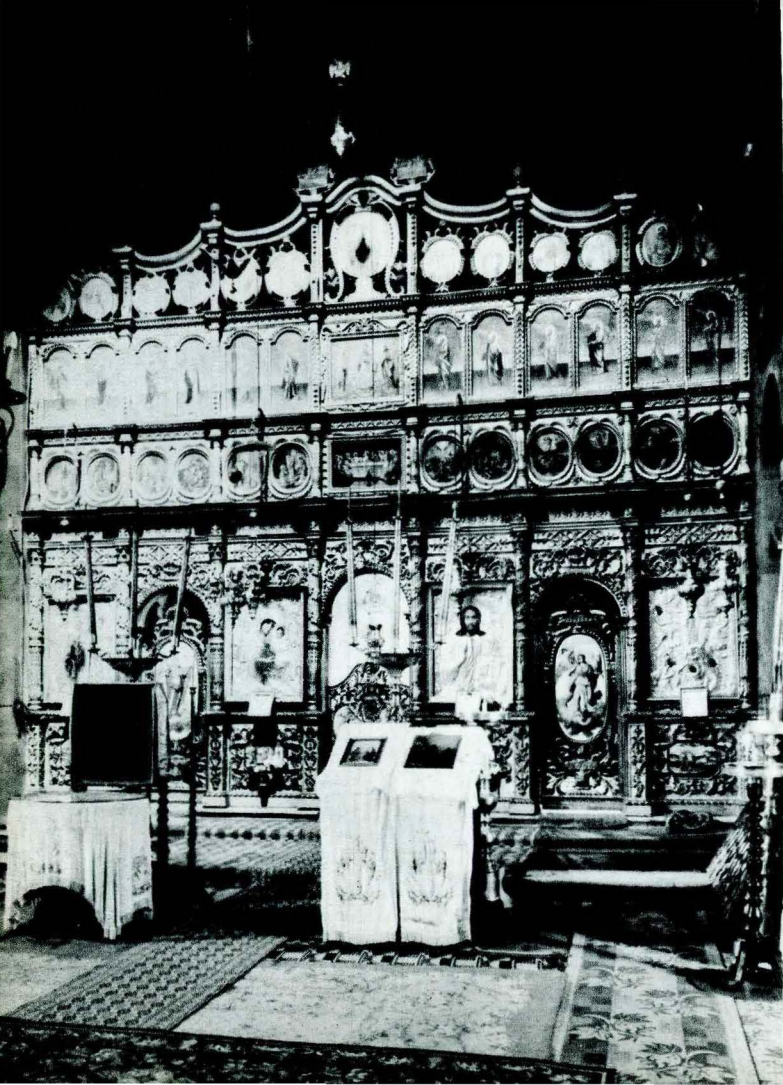


16



17





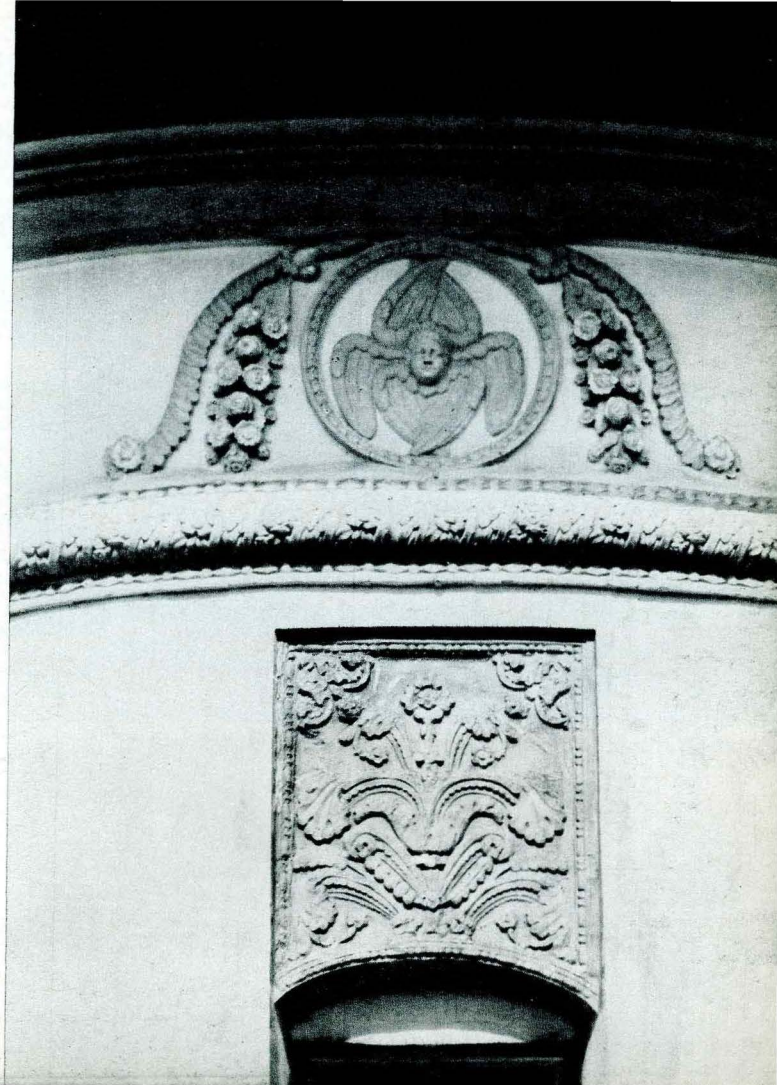
20



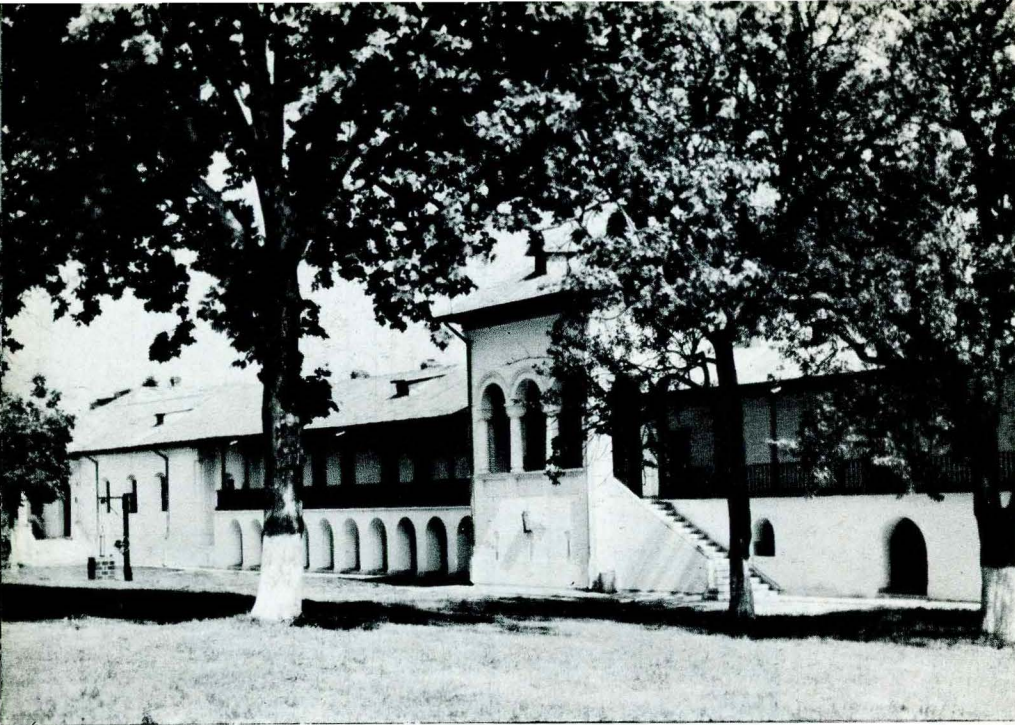
21



22



23



24



25

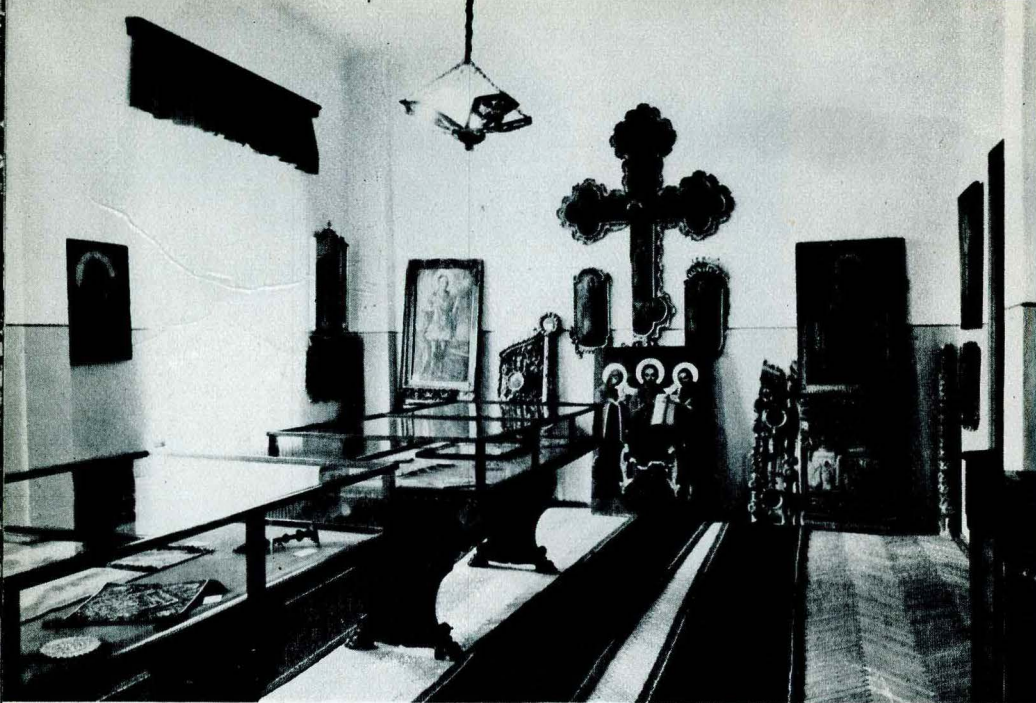




28



29





32



33



34



BIBLIOGRAFIE

x x x Arhivele statului. Mănăstirea Cernica, pachetele 1—15.

Balș, G., *L'influence du plan serbe sur le plan des églises roumaines*, Paris, 1930.

Bilciurescu, C., *Mîndstirile și bisericile din România*, București.

Brătulescu, V. și Ilie Remus, *Mănăstiri și biserici din județul Ilfov*, București, 1935.

Cantacuzino, Gh., *Cernica acum 6.000 de ani*, ziarul « Informația Bucureștiului », 23 oct. 1965

Cassian, Cernicanu, *Istoria sfîntelor mănăstiri Cernica și Căldărușani*, București, 1870.

Constantinescu-Iași, P., *Origina pridvorului și bisericile din Muntenia și Moldova*, Iași, 1927

Giurescu, C., *Istoria Romînilor*, vol. III, partea II, București; 1946.

Giurescu, C., *Istoria orașului București*, București, 1966.

Giurescu, C., Radu Șerban, București, 1943.

Golescu, Maria, *Zugravul N. Polcovnicu*, în « Artă și tehnica grafică », 1938, nr. 3.

Ionescu, Grigore, *Istoria arhitecturii în România*, vol. II, București, 1965.

Ionescu, Grigore, *Ghid istoric și artistic*, București, 1938.

Ionescu, Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, 1899.

Iorga, N., *Histoire des roumains*, București, 1940.

Iorga, N., *Istoria Bisericii române*, Vălenii de Munte, 1908.

Iorga, N., *Conducător istoric al bisericilor din București și împrejurimilor imediate*, București, 1935.

Iorga, N., *Manuscrisele mînăstirii Cernica*, în « Bis. ort. rom. », 1902 (XXVI), nr. 2—3.

Jalbă, C., *Mănăstirea Căldărușani*, București, 1965.

Meteș, Șerban, *Din istoria artei religioase române*, Cluj, 1929.

Mironescu, Atanasie, *Istoria mănăstirii Cernica*, Cernica, 1930.

x x x Muzeele Capitalei, București, 1966.

Opreșcu, G., *Pictura românească în secolul al XIX-lea*, București, 1943.

Prisnea, Constantin, *Mănăstirea Neamț*, București, 1964.

Protasie, ieromonah, *Însemnări din viața Stareșului Gheorghe*, manuscris din 1782, aflător în biblioteca mănăstirii Cernica.

Regleanu, M., *Sigiliul iconografic al lui Cernica Știrbei, mare vornic*, în « Revista Arhivelor », 1966, I, 119.

Stănoiu, D., *Mănăstirea Căldărușani*, București, 1926.

Stănoiu, D., *Mănăstirea Pasărea*, București, 1926.

Vătășianu, V., *Istoria artei feudale în țările române*, București, 1959

Redactor: PETRE LUPAN
Tehnoredactor: CONSTANȚA BRANCIU

*Dat la cules 17.01.1969. Bun de tipar 10.03.1969 Apărut 1969.
Tiraj 4500 + 140 ex. broșate. Hîrtie velină cretată de 125 g/m².
Ft. 24/700 × 900. Coli ed. 3,46. Coli de tipar 2,5. Com. 4838.
A. nr. 28149. C.Z. pentru bibliotecile mari 7. C.Z. pentru
bibliotecile mici 7.726.*

Întreprinderea Poligrafică «Arta Grafică» Calea Șerban
Vodă 133, București, Republica Socialistă România
Comanda nr 930





Lei 7